

**СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚҚА ҚАРСЫ КҮРЕС
ЗАҢНАМАСЫНЫҢ НОРМАЛАРЫН ҚОЛДАНУ ЖӨНІНДЕГІ
ЖАДЫНАМА**

Алғы сөз

Осы жадынама Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2011 жылғы 31 наурыздағы № 308 қаулысымен бекітілген Қазақстан Республикасындағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жөніндегі 2011 - 2015 жылдарға арналған салалық бағдарламасын іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспарының 15-тармағына сәйкес әзірленген.

Басылым мемлекеттік қызметшілер үшін және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-әрекет мәселелерімен шұғылданушылардың барлығына арналған.

Жадынамада сыбайлас жемқорлықтың ұғымы, сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес мәселелерін реттейтін нормативтік құқықтық актілер, сыбайлас жемқорлық көріністерімен кездескен жағдайда азаматтардың әрекет ету тәртібі, мұндай фактілерге жәрдемдесу үшін жауапкершілік, сондай-ақ Қазақстан Республикасында сыбайлас жемқорлыққа қарсы қолданылып жатқан іс-әрекет жөнінде мәліметтер туралы ақпарат берілген.

Қазақстан Республикасындағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-әрекет

Сыбайлас жемқорлық өте қауіпті жағымсыз әлеуметтік көріністердің бірі болып табылады. Ол экономикалық заңдардың еркін әрекетін біршама деңгейде шектейді және еліміздің әлемдік қоғамдастық алдындағы беделін төмендетеді, еліміз үшін пайдалы шетелдік инвестициялардың жолындағы басты кедергілердің бірі болып табылады.

Әсіресе, сыбайлас жемқорлық мемлекеттік билік органдарында қауіпті. Бұл жағдайда ол мемлекеттік қызметшілердің шешім қабылдауда беделін түсіретін өкілеттілігінің және қатан құқықтық есеп берудің, шенеуніктерді қадағалаудың жоқтығынан биліктің монополияға айналуына әкеліп соқтырады. Ол еліміздің, қоғамымыздың және жекелеген азаматтардың мүдделеріне көп зиян келтіреді.

Сондықтан Елбасы Н.Ә. Назарбаев сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресті Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік саясаттың басым бағыттарының бірі деп көрсетті.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жүйелі, бағдарламалық негізінде құрылады. Біздің елімізде бес жыл сайын сыбайлас жемқорлыққа қарсы мемлекеттік бағдарламалар қабылданады.

Қазіргі уақытта мемлекеттік органдармен Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2011 жылғы 31 наурыздағы № 308 қаулысымен бекітілген Қазақстан Республикасындағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жөніндегі 2011 - 2015 жылдарға арналған салалық бағдарламасы жүзеге асырылуда.

Аталған бағдарламаның аясында халықаралық ынтымақтастықты кеңейту және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл мәселелері бойынша ұлттық заңнаманы жетілдіру, сыбайлас жемқорлық қауіптерін азайту бойынша мемлекеттік органдар қызметінің тиімділігін арттыру, сыбайлас жемқорлыққа қарсы көзқарасты жоғарылату және көлеңкелі экономика деңгейін төмендету жөніндегі жұмыстар жүзеге асырылуда.

Сыбайлас жемқорлықтың ұғымы, сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтардың түрлері және оларды жасағаны үшін жауапкершілік

Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі, Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексі, Қазақстан Республикасының Еңбек кодексі, «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес туралы» Қазақстан Республикасының Заңы, «Мемлекеттік қызмет туралы» Қазақстан Республикасының Заңы, «Қазақстан Республикасы мемлекеттік қызметшілерінің ар-намыс кодексі туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығы сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес мәселелерін реттейтін негізгі нормативтік құқықтық актілер болып табылады.

«Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес туралы» Заңға (бұдан әрі - Заң) сәйкес мемлекеттік міндеттерді атқаратын адамдардың, сондай-ақ, соларға теңестірілген адамдардың лауазымдық өкілеттігін және соған байланысты мүмкіндіктерін пайдалана отырып не мүліктік пайда алу үшін олардың өз өкілеттіктерін өзгеше пайдалануы, жеке өзі немесе делдалдар арқылы заңда көзделмеген мүліктік игіліктер мен артықшылықтар алуы, сол сияқты бұл адамдарға жеке және заңды тұлғалардың аталған игіліктер мен артықшылықтарды құқыққа қарсы беруі арқылы оларды сатып алуы «сыбайлас жемқорлық» деп ұғынылады.

Заңдарда белгіленген тәртіптік, әкімшілік және қылмыстық жауапкершілікке әкеп соқтыратын сыбайлас жемқорлықпен жымдасқан немесе сыбайлас жемқорлық үшін жағдай туғызатын әрекеттер **сыбайлас жемқорлыққа байланысты құқық бұзушылықтар** (сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтары) болып табылады.

Сыбайлас жемқорлықпен байланысты **құқық бұзушылық субъектілеріне** мемлекеттік міндеттер атқаруға уәкілетті адамдар мен оларға теңестірілген адамдар жатады.

2. Мемлекеттік міндеттерді атқаруға уәкілетті адамдарға:

1) барлық лауазымды адамдар, Парламенттің және мәслихаттардың депутаттары, судьялар;

2) Қазақстан Республикасының мемлекеттік қызмет туралы заңдарына сәйкес барлық мемлекеттік қызметшілер жатады.

3. Мемлекеттік міндеттерді атқаруға уәкілетті адамдарға:

1) жергілікті өзін-өзі басқару органдарына сайланған адамдар;

2) заңда белгіленген тәртіппен Қазақстан Республикасының Президенттігіне, Қазақстан Республикасының Парламенті мен мәслихаттардың депутаттығына кандидаттар ретінде тіркелген азаматтар, сондай-ақ жергілікті өзін-өзі басқару сайланбалы органдарының мүшелері;

3) жергілікті өзін-өзі басқару органдарында тұрақты немесе уақытша жұмыс істейтін, еңбегіне ақы Қазақстан Республикасының мемлекеттік бюджет қаражатынан төленетін қызметшілер;

4) мемлекеттік ұйымдарда және жарғылық капиталындағы мемлекеттің үлесі елу пайыздан көп болатын ұйымдарда, оның ішінде акционері мемлекет болып табылатын ұлттық басқарушы холдингтерде, ұлттық холдингтерде, ұлттық компанияларда, ұлттық даму институттарында, олардың дауыс беретін акцияларының (қатысу үлестерінің) елу пайызынан астамы өздеріне тиесілі еншілес ұйымдарында, сондай-ақ дауыс беретін акцияларының (қатысу үлестерінің) елу пайызынан астамы көрсетілген еншілес ұйымдарға тиесілі заңды тұлғаларда басқару функцияларын атқаратын адамдар теңестіріледі.

Сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылық субъектілеріне лауазымды және мемлекеттік міндет атқаруға уәкілетті өзге де адамдарды немесе оларға теңестірілген адамдарды сатып алуды жүзеге асырушы, сол сияқты оларға заңға қайшы мүліктік игіліктер мен артықшылықтар беретін жеке және заңды тұлғалар да жатады.

Сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылық субъектілері Қылмыстық кодекспен (бұдан әрі - ҚК) көзделген сыбайлас жемқорлық қылмыстарды жасағаны үшін **қылмыстық жауапкершілікке** тартылады.

Сыбайлас жемқорлық қылмыстар жасаған адамдар мүліктік игіліктер мен артықшылықтарды алған жағдайда, мынадай қылмыстар **сыбайлас жемқорлық қылмыстарға** жатады:

мемлекеттік қызметтер атқаруға уәкілетті адам не оған теңестірілген адамдар жасаған сеніп тапсырылған бөтен мүлікті иеленіп алу немесе ысырап ету, егер оларды өзінің қызмет бабын пайдаланумен қатар жасаса (ҚК 176-бабының үшінші бөлігі г) тармағы);

мемлекеттік функцияларды атқаруға уәкілетті адам не оған теңестірілген адам жасаған алаяқтық, егер ол өз қызмет бабын пайдаланумен ұштасса (ҚК 177-бабының үшінші бөлігі г) тармағы);

мемлекеттік функцияларды орындауға уәкілетті адам не оған теңестірілген адам жасаған жалған кәсіпкерлік, егер оларды өз қызмет бабын пайдаланумен ұштастырып жасаса (ҚК 192-бабының екінші бөлігі в) тармағы);

мемлекеттік қызметтер атқаруға уәкілетті адам не оған теңестірілген адам жасаған заңсыз жолмен алынған ақша қаражатын немесе өзге мүлікті заңдастыру, егер оларды өзінің қызмет бабын пайдаланумен қатар жасаса (ҚК 193-бабының үшінші бөлігі а) тармағы);

мемлекеттік қызметтер атқаруға уәкілетті адам не оған теңестірілген адам жасаған экономикалық контрабанда, егер оларды өзінің қызмет бабын пайдаланумен қатар жасаса (ҚК 209-бабының үшінші бөлігі а) тармағы);

мемлекеттік функцияларды орындауға уәкілеттік берілген адам не оған теңестірілген адам жасаған рейдерлік, егер ол оның қызмет бабын пайдаланумен ұштасса (ҚК 226-1-бабының үшінші бөлігі б) тармағы);

қызмет өкілеттігін теріс пайдалану (ҚК 307-бабы);

өзі немесе басқа адамдар немесе ұйымдар үшін пайда мен артықшылық алу не басқа адамдарға немесе ұйымдарға зиян келтіру мақсатында жасалған билікті не қызметтік өкілеттікті асыра пайдалану (ҚК 308-бабының төртінші бөлігі в) тармағы);

кәсіпкерлік қызметке заңсыз қатысу (ҚК 310-бабы);

заңды кәсіпкерлік қызметке кедергі жасау (ҚК 310-1-бабы);

пара алу (ҚК 311-бабы). Сонымен қатар, егер сыйлықтың құны екі айлық есептік көрсеткіштен аспаса, мемлекеттік қызметтер атқаруға уәкілетті адамның не оған теңестірілген адамның бірінші рет сыйлық ретінде мүлік, мүлікке немесе өзге мүліктік пайдаға құқық алуы бұрын жасалған заңды әрекеті (әрекетсіздігі) үшін алдын ала уағдаластық болмаған жағдайда маңызы аз екендігіне байланысты қылмыс болып табылмайды және тәртіптік немесе әкімшілік ретпен қудаланады;

пара беру (ҚК 312-бабы). Пара берген адам, егер мемлекеттік функцияларды атқаруға уәкілетті адамның не оған теңестірілген адамның тарапынан оған қатысты қорқытып пара алу орын алған болса немесе ол адам пара бергені туралы қылмыстық іс қозғауға құқығы бар органға өз еркімен хабарласа, қылмыстық жауаптылықтан босатылады;

парақорлыққа делдал болу (ҚК 313-бабы);

қызметтік жалғандық жасау (ҚК 314-бабы);

қызметтегі әрекетсіздік (ҚК 315-бабы);

билікті теріс пайдалану (ҚК 380-бабы);

өзі немесе басқа адамдар немесе ұйымдар үшін пайда мен артықшылық алу не басқа адамдарға немесе ұйымдарға зиян келтіру мақсатында жасалған билікті немесе қызметтік өкілеттіктерді асыра пайдалану (ҚК 380-1-бабының екінші бөлігі в) тармағы);

биліктің әрекетсіздігі (ҚК 380-2-бабы).

Әкімшілік сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылық жасағаны үшін әкімшілік жауаптылық мынадай әкімшілік құқық бұзушылық түрлерін қамтитын Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексімен (бұдан әрі - ӘҚБтК) көзделген:

қаржы бақылау шараларын бұзу, яғни, кірістер, мүлік туралы декларацияларды және сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес туралы заңдарда көзделген басқа да мәліметтерді қасақана бермеуі немесе толық емес, жалған мәліметтер бергені (ӘҚБтК 532-бабы);

жеке тұлғалардың заңсыз материалдық сыйақы бергені (ӘҚБтК 533-бабы);

мемлекеттік функцияларды атқаруға уәкілетті адамның не оған теңестірілген адамның заңсыз материалдық сыйақы алғаны (ӘҚБтК 533-1 бабы);

заңды тұлғалардың заңсыз материалдық сыйақы бергені (ӘҚБтК 534-бабы). Сонымен қатар, мемлекеттік функцияларды атқаруға уәкілетті адамға немесе оған теңестірілген адамға заңсыз материалдық сыйақылар, сыйлықтар, өзге де материалдық игіліктер берген, қызметтер көрсеткен, жеңілдіктер мен артықшылық жасаған жеке, заңды тұлғалар, егер мемлекеттік функцияларды атқаруға уәкілетті адамның немесе оған теңестірілген адамның тарапынан өздеріне қатысты бопсалау орын алған болса немесе осы жеке, заңды тұлғалар

болған жағдай туралы күзіретті органдарға он күн мерзім ішінде өз еркімен мәлімдесе, жауапты болмайды;

мемлекеттік органдар мен жергілікті өзін-өзі басқару органдарының заңсыз кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыруы және заңсыз кірістер алуы (ӘҚБтК 535-бабы);

сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес жөніндегі мемлекеттік органдар басшыларының не жауапты хатшыларының немесе Қазақстан Республикасының Президенті айқындайтын өзге де лауазымды адамдарының шара қолданбағаны (ӘҚБтК 537-бабы);

бұрын сыбайлас жемқорлық қылмыс жасаған адамдарды жұмысқа қабылдағаны (ӘҚБтК 537-1 бабы) үшін көзделген.

Сыбайлас жемқорлыққа жағдай туғызатын мынадай құқық бұзушылықтар мен сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтар, егер оларда қылмыстық жазаланатын әрекеттің белгілері болмаса, қызметінен төмендетуге, қызметінен босатуға немесе мемлекеттік міндеттерді атқарудан өзге де түрде босатуға не заңда белгіленген тәртіппен өзге де тәртіптік жаза қолдануға әкеп соғады:

1) басқа мемлекеттік органдардың, ұйымдардың қызметіне заңсыз араласу;

2) аталған адамдардың не олардың жақын туыстары мен жекжаттарының материалдық мүдделерін қанағаттандыруға байланысты мәселелерді шешу кезінде өздерінің қызметтік өкілеттігін пайдалану;

3) мемлекеттік қызметке және мемлекеттік ұйымдарға және жарғылық капиталындағы мемлекеттің үлесі елу пайыздан көп болатын ұйымдарға, оның ішінде акционері мемлекет болып табылатын ұлттық басқарушы холдингтерге, ұлттық холдингтерге, ұлттық компанияларға, ұлттық даму институттарына, олардың дауыс беретін акцияларының (қатысу үлестерінің) елу пайызынан астамы өздеріне тиесілі еншілес ұйымдарына, сондай-ақ дауыс беретін акцияларының (қатысу үлестерінің) елу пайызынан астамы көрсетілген еншілес ұйымдарға тиесілі заңды тұлғаларға қызметке тұратын және қызметін жоғарылататын кезде заңда көзделмеген артықшылықтар беру (тамыр-таныстық, отбасылық жақындық).

4) шешімдер әзірлеу мен қабылдау кезінде заңды және жеке тұлғаларға заңсыз артықшылық көрсету;

5) кімге болса да табыс алуға байланысты кәсіпкерлік және өзге де қызметті жүзеге асыруда заңдарда көзделмеген кез келген жәрдем көрсету;

6) мемлекеттік міндеттерін атқару кезінде алынған ақпаратты, егер ол ресми жариялауға жатпайтын болса, жеке немесе топтық мүдделерге пайдалану;

7) берілуі заңдарда көзделген ақпаратты жеке және заңды тұлғаларға беруден негізсіз бас тарту, оны кешіктіру, бұрыс немесе толық емес ақпарат беру;

8) жеке немесе заңды тұлғалардың табыс етуі заңдарда көзделмеген ақпаратты бұл тұлғалардан талап ету;

9) мемлекеттік қаржы мен материалдық ресурстарды жекелеген кандидаттардың сайлау қорларына беру;

10) жеке және заңды тұлғалардың өтініштерін қараудың және олардың құзыретіне кіретін өзге де мәселелерді шешудің заңда белгіленген тәртібін бірнеше рет бұзу;

11) жоғары тұрған ресми адамдардың лауазымдық өкілеттіктерін пайдалана отырып мүліктік пайда, игіліктер не артықшылықтар алу үшін аталған адамдарға сыйлықтар тарту және қызметтен тыс қызмет көрсету;

12) жеке немесе заңды тұлғаларға олардың құқықтары мен заңды мүдделерін іске асыруда көрінеу кедергі жасау;

13) кәсіпкерлік қызметті мемлекеттік реттеу, сондай-ақ оған бақылау жасау өкілеттігін сондай қызметті жүзеге асырушы жеке немесе заңды тұлғаларға беру;

13-1) мемлекеттік бақылау мен қадағалау міндеттерін мемлекеттік органдық мәртебесі жоқ ұйымдарға беру;

14) қызметі немесе жұмысы бойынша жоғары немесе төмен тұрған, не өздеріне өзге де түрде тәуелді лауазымды адамдардың ақша немесе басқа да мүлік салынатын сипаттағы құмар ойындар ойнауға қатысу;

15) егер заңнамада көзделмесе, өздерінің мемлекеттік немесе оған теңестірілген міндеттерін атқарғаны үшін өзі тиісті міндеттерді атқармайтын ұйымдардан, сондай-ақ жеке тұлғалардан ақша, көрсетілетін қызмет және өзге де нысандар түрінде кез келген сыйақы қабылдау сыбайлас жемқорлыққа жағдай туғызатын құқық бұзушылықтар болып табылады.

Мемлекеттік міндеттерді атқаруға уәкілеттік берілген адамның немесе оған теңестірілген адамның шотына келіп түскен, аталған адам білмейтін ақша қаражаты, сондай-ақ осы тармақшаның бірінші абзацын бұза отырып, тиісті міндеттерін атқаруына байланысты алған қаражаты ол анықталғаннан кейін екі аптадан аспайтын мерзім ішінде тиісті салық органына мұндай қаражат түсуінің мән-жайы туралы түсініктеме табыс етіле отырып, республикалық бюджетке аударылуға тиіс;

16) өзінің мемлекеттік немесе оған теңестірілген міндеттерін атқаруына байланысты қызметі бойынша өздеріне тәуелді адамдардан жалпы қамқорлығы немесе қызметіндегі енжарлығы үшін сыйлықтар алу немесе қызметін қабылдау.

Аталған адам білмей келіп түскен сыйлықтар, сондай-ақ оның осы тармақшаның бірінші абзацын бұза отырып тиісті міндеттерді атқаруына байланысты алған сыйлықтары жеті күн мерзім ішінде арнайы мемлекеттік қорға тегін өткізілуі тиіс, ал адамға осындай жағдайлар кезінде көрсетілген қызмет үшін республикалық бюджетке ақша қаражатын аудару арқылы ақы төленуі тиіс. Өзіне сыйлықтар келіп түскен адам жоғары тұрған лауазымды адамның келісімімен оларды аталған қордан тиісті жерлерде қолданылып жүрген нарықтық бөлшек сауда бағасы бойынша сатып алуға құқылы. Сыйлықтарды сатудан түскен ақша қаражатын арнаулы мемлекеттік қор республикалық бюджетке аударылады;

17) жұбайының (зайыбының), туыстарының шақыруы бойынша олардың есебінен;

егер қарым-қатынасы шақырылатындардың қызметтік әрекетінің мәселелерін қозғамаса, өзге де жеке тұлғалардың шақыруы бойынша (жоғары тұрған лауазымды адамның немесе органның келісімімен);

Қазақстан Республикасының халықаралық шарттарына немесе Қазақстан Республикасының мемлекеттік органдары мен шет мемлекеттердің мемлекеттік органдарының арасындағы өзара уағдаластыққа сәйкес тиісті мемлекеттік органдардың және (немесе) халықаралық ұйымдардың қаражаты есебінен жүзеге асырылатын;

жоғары тұрған лауазымды адамның, не органның келісімімен ұйымдардың қаражаты есебінен ғылыми, спорттық, шығармашылық, кәсіби, гуманитарлық шараларға қатысу үшін жүзеге асырылатын, оның ішінде сондай ұйымдардың жарғылық қызметі шеңберінде жүзеге асырылатын сапарларды қоспағанда, шетел, сондай-ақ Қазақстан Республикасының жеке және заңды тұлғаларының есебінен мемлекетішілік және шетелдік туристік, емдеу-сауықтыру және өзге де сапарларға шақыруды қабылдау;

18) несиелер, қарыздар, бағалы қағаздар алуда, жылжымайтын және өзге де мүліктер сатып алуда заңнамада көзделмеген артықшылықтарды пайдалану.

Мемлекеттік міндеттерді атқаруға уәкілеттік берілген адамның немесе оған теңестірілген адамның отбасы мүшелерінің аталған адам қызметі бойынша байланысты шетел, сондай-ақ Қазақстан Республикасының жеке және заңды тұлғаларының есебінен сыйлықтар мен қызмет, туристік, емдеу-сауықтыру және өзге де сапарларға шақыруды қабылдауға құқылы емес. Мемлекеттік міндеттерді атқаруға уәкілеттік берілген адам немесе оған теңестірілген адам жеті күндік мерзім ішінде өзінің отбасы мүшелері заңсыз алған сыйлықтарды арнаулы мемлекеттік қорға тегін өткізуге және республикалық бюджетке ақша қаражатын аудару арқылы өз отбасы мүшелері заңсыз пайдаланған қызмет құнын өтеуге міндетті.

Алғашқы құқық бұзушылық үшін тәртіптік жаза қолданылғаннан кейін бір жылдың ішінде аталған құқық бұзушылықтарды қайталап жасау заңда белгіленген тәртіпте қызметінен босатуға немесе мемлекеттік міндеттерді атқарудан өзге де түрде босатуға әкеліп соқтырады.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресті жүзеге асырушы органдар

Барлық мемлекеттік органдар мен лауазымды адамдар өз құзыреті шегінде сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес жүргізуге міндетті.

Өз құзыреті шегінде сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтарын анықтау, алдын алу және оны жасаған кінәлі тұлғаларды жауапкершілікке тарту прокуратура, ұлттық қауіпсіздік, ішкі істер, салық, кеден және шекаралық қызмет, қаржы және әскери полициясы органдарымен жүзеге асырылады.

Сыбайлас жемқорлық қылмыстары туралы ауызша хабарламалар және жазбаша арыздар қылмыс жасалған уақыты мен орнына карамастан құқық қорғау органдарында тәулік бойы қабылданады.

Сізден хабарлама (арыз) алуға бас тартқан жағдайда, бұл заңсыз әрекеттерге жоғары тұрған инстанцияға (аудандық, облыстық, республикалық) шағымдануға, сондай-ақ құқық қорғау органдары қызметкерлерінің құқыққа қайшы әрекеттеріне құқық қорғау органдары қызметінің заңдылығына жоғары қадағалауды жүзеге асыратын прокуратура органдарына шағымдануға құқылысыз.

Қазақстан Республикасының қаржы полициясы органдары заңмен белгіленген өкілеттіктері шегінде жедел-ізвестіру қызметін, алдын ала тергеу мен анықтау, әкімшілік іс жүргізу арқылы экономика мен қаржы қызметі, сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес саласында адам мен азаматтың құқықтарына, қоғам мен мемлекет мүдделеріне қылмыстық және құқыққа қайшы өзге де қол сұғушылықтың алдын алуға, оны анықтауға, жолын кесуге, ашуға және тергеуге бағытталған құқық қорғау қызметін жүзеге асыратын арнаулы мемлекеттік органдар болып табылады.

Қаржы полициясы органдарының Орталық аппараты Қазақстан Республикасы Экономикалық қылмысқа және сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес агенттігі (қаржы полициясы) (бұдан әрі – Агенттік), ал жергілікті органдар – барлық облыс орталықтары мен республикалық маңызы бар қалаларда әрекет ететін Экономикалық қылмысқа және сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес департаменттері (қаржы полициясы) болып табылады.

Сыбайлас жемқорлық көріністерімен кездескен жағдайда азаматтар мен заңды тұлғалардың әрекет ету тәртібі

Мемлекеттік орган, жергілікті атқарушы орган, мемлекеттік мекеме немесе ұйымға жүгінуінің алдында аталған органның жұмыс тәртібін, Сізге қажет мемлекеттік қызметті көрсетудің стандартын және билік органы мен лауазымды тұлғалар қызметінің басқа да аспектілерін зерделеп алған жөн.

Әр министрлік, ведомство, әкімдік, сондай-ақ мемлекеттік мекеме мен ұйым бойынша тиісті ақпаратты e.gov.kz электрондық үкімет порталы немесе аталған органдар мен мекемелердің ресми Интернет-ресурстарында тауып алуға болады.

Сізге көрсетіліп жатқан мемлекеттік қызмет оны көрсетудің ресми стандартына сәйкес келмеген жағдайда, сондай-ақ құқық шегінен шыққан мемлекеттік органның лауазымды адамдары тарапынан анық бюрократизм мен былық орын алғанда Сіз аталған орган және мекеменің басшылығына жүгініп оларға бағынышты лауазымды адамдардың әрекеттеріне (әрекетсіздіктеріне) шағымдануға құқылысыз.

Сонымен қатар мемлекеттік орган мен мекеменің лауазымды адамдарының Мемлекеттік қызметшілердің ар-намыс кодексі шегінен шыққан әрекеттеріне (әрекетсіздіктеріне) Қазақстан Республикасы Мемлекеттік қызмет істері агенттігінің жергілікті органына, прокуратура органдарына немесе сотқа шағым бере аласыз.

Есте сақтаңыз! Пара беру қылмыс болып танылады және заңмен қудаланады!

Егер де Сіз кез келген мәселе бойынша мемлекеттік органдар, жергілікті атқарушы органдар, мемлекеттік мекемелер мен ұйымдардың лауазымды тұлғаларына өтініш жасау барысында ақша қаражатын, құндылықтарды қорқытып алу және сыбайлас жемқорлықтың басқа да көріністерімен кездескен жағдайда мынадай тәртіпте әрекет етіңіз:

1. Әңгімешіні ілтипатпен тындап Сіздің алдыңызда қойылған және қажеттілігіңіздің қанағаттануына мүмкіндік беретін шарттарды есіңізге анық сақтап алыңыз (соманың көлемі, тауардың атауы, жұмыс пен қызметтің сипаты, кездесудің уақыты мен жері және т.б.);

2. Сыбайлас жемқорлық фактісі туралы қаржы полициясы органдарына хабарлаңыз, ол үшін:

Қазақстан Республикасының барлық аумағында 144 ақысыз желісі бойынша қоңырау шалу;

қаржы полициясы органына жүгініп арыз жазу;

Департаменттің – – zko@abekp.kz электрондық мекен-жайына; Агенттік Төрағасының www.e-gov.blogs.kz блогына; Агенттіктің – www.firpol.gov.kz Веб-сайтына хабарлама жіберу;

қаржы полициясы органдары басшылығының қабылдауына жазылу қажет.

Қаржы полициясы органдарының қызметкерлерімен жасалған құқық бұзушылықтар туралы Департаменттің Ішкі қауіпсіздік бөліміне 8 (7112) 98-47-32 телефоны арқылы хабарлай аласыз.

Қылмыс жасағаны туралы көрінеу жалған сөз жеткізу, адамды сыбайлас жемқорлық ауыр немесе аса ауыр қылмыс жасады деп айыптау, қылмыстық жауаптылығы Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің 351-бабымен көзделген жеке қылмыс құрамын құрайтынды атап өту қажет.

Сыбайлас жемқорлыққа жәрдемдесу үшін жауапкершілік

Қазақстан Республикасының қылмыстық заңнамасына сәйкес екі немесе одан да көп адамның қасақана қылмыс жасауға қасақана бірлесіп қатысуы қылмысқа қатысу деп танылады. Ұйымдастырушы, айдап салушы немесе көмектесуші орындаушымен бірге қылмысқа қатысушылар деп танылады.

Кенестерімен, нұсқауларымен, ақпарат, қылмысты жасайтын қару немесе құралдар берумен не қылмысты жасауға кедергілерді жоюмен қылмыстың жасалуына жәрдемдескен адам, сондай-ақ қылмыскерді, қаруды немесе қылмыс жасаудың өзге құралдарын, қылмыстың ізін не қылмыстық жолмен табылған заттарды жасыруға күні бұрын уәде берген адам, сол сияқты осындай заттарды сатып алуға немесе өткізуге күні бұрын уәде берген адам көмектесуші деп танылады.

Осылайша, сыбайлас жемқорлыққа жәрдемдесу қылмыс деп танылады, ал сыбайлас жемқорлық қылмысының жасалуына жәрдемдескен адам қылмыстық жауаптылыққа тартылуына тиіс.

Бұдан басқа, адамдар тобының, алдын ала сөз байласқан адамдар тобының, ұйымдасқан топтың немесе қылмыстық қауымдастықтың (қылмыстық ұйымның) құрамында қылмыс жасау қылмыстық жауаптылық пен жазаны ауырлататын мән-жай деп танылады (ҚК 54-б.).

Осымен бірге пара алушыға және пара берушіге пара алу мен беру туралы олардың арасындағы келісімге қол жеткізуге немесе іске асыруға жәрдемдесу, жауаптылығы ҚК 313-бабымен белгіленген (Парақорлыққа делдал болу) және басқаларымен қатар 2 жылға дейін бас бостандығынан айыру жазасын көздейтін жеке қылмыс құрамын құрайтынды атап өткен жөн.